

Неля Василівна БОШОТА

кандидат економічних наук,
старший викладач,
кафедра фінансів,
Мукачівський державний університет
E-mail: rappnw@gmail.com

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Бошота, Н. В. Економічний потенціал підприємств туристичної сфери України / Неля Василівна Бошота // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. – Том 28. – № 2. – С. 100-109. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У статті розглядається ефективність функціонування туристичної діяльності України. Висвітлюються переваги та недоліки менеджменту, маркетингу та стратегічного планування діяльності цієї галузі впродовж 2014-2017 рр.

Мета. Мета статті полягає у проведенні аналізу туристичного потоку іноземних та вітчизняних туристів, які перебувають у межах України або за нею, використаних (освоєних) капітальних інвестицій та їх структури за галузями, що пов'язані з інституційним середовищем туризму, оцінці фінансових результатів від економічної діяльності туристичного бізнесу на території України, а також розробці заходів щодо вдосконалення управління туристичною діяльністю країни.

Метод (методологія). На основі методів системно-структурного аналізу та синтезу запропоновано етапи та шляхи вдосконалення управління і реалізації виробничих відносин у сфері туристичної діяльності, практичне застосування яких дасть змогу більш раціонально використовувати ресурсне забезпечення організацій та збільшити фінансові результати від туристичної діяльності на території України.

Результат. На основі статистичних даних проведено аналіз туристичного потоку іноземних та вітчизняних громадян, його структури, динаміки обсягів освоєних капітальних інвестицій, пов'язаних з туристичною діяльністю України, а також темпів зростання/скорочення обсягів реалізації послуг у цій сфері за останні 4 роки. Оцінено економічну ефективність функціонування галузей економіки, пов'язаних з туристичною діяльністю підприємств. Обґрунтовано необхідність упровадження шляхів, спрямованих на підвищення ефективності стратегічного управління туристичним бізнесом з приводу реалізації туристичної діяльності на території України на кожному етапі створення і розповсюдження цього виду послуг.

Ключові слова: туризм; туристичний потік; економічна ефективність; рентабельність; прибуток; продуктивність праці; темпи зростання; стратегія; менеджмент.

Nelja Vasilivna BOSHOTA

PhD in Economics,
Senior Lecturer,
Department of Finance,
Mukachevo State University

ECONOMIC POTENTIAL OF TOURISM ENTERPRISES OF UKRAINE

Abstract

Introduction. The article considers the effectiveness of Ukrainian tourism activity. It shows the advantages and disadvantages of management, marketing and strategic planning of the travel business activity during 2014-2017.

Purpose. The article aims to conduct the analysis of the tourist flow of foreign and domestic tourists within Ukraine or behind it; analyse the used (mastered) capital investments and their structures according to branches related to the institutional environment of tourism; evaluate financial results from economic tourism activities business in Ukraine; develop measures to improve the management of tourism activities in the country.

Method (methodology). Based on the methods of system and structural analysis and synthesis, we have determined the stages and ways of improving the management and implementation of industrial relations in the field of tourism activity. Their practical application will allow rational use of resource support organizations and increase financial results from tourism activities in Ukraine.

Result. The author has analysed the tourist flow of foreign and domestic citizens, its structure, the dynamics of volumes of capital investments that are related to Ukrainian tourism activity, and the growth rate / decrease in the volume of sales of services in this area during the last 4 years. This article includes the estimation of economic efficiency's functioning in the areas, which are connected with tourist activity of the enterprises. It focuses on the necessity of introducing the ways aimed at increasing the effectiveness of strategic tourism management in relation to the realization of tourism activity in Ukraine at the each stage of creation and distribution in this type activity.

Keywords: tourism; tourist flow; economic efficiency; profitability; profit; productivity; growth rate; strategy; management.

JEL classification: F430

Вступ

Україна є багатою на історичну, культурну та природну спадщину державою, яка зберігала її протягом багатьох століть. Так за даними ЮНЕСКО станом на 2017 рік в Україні зберігається 7 об'єктів, що підпадають під Світову спадщину найвидатніших та значущих місць у світі, серед яких Собор святої Софії, Ансамбль історичного центру Львова, Дуга Струве, Херсонес, а ще 16 є кандидатами на отримання такого статусу (Біосферний заповідник «Асканія-Нова», Миколаївська астрономічна обсерваторія, Мангул-Капе, Комплекс пам'яток Судацької фортеці тощо). Тому з точки зору культурного, екологічного, релігійного та гірського туризму Україна є привабливою як для багатьох іноземних, так і для вітчизняних громадян.

Проте на сьогодні туристична привабливість України з боку громадян інших держав залишається на низькому рівні, а сама сфера бізнесу загалом має низку недоліків, які в умовах великої конкуренції та розвинених ринкових відносин стають на заваді до ефективної реалізації цього виду послуг у міжнародних масштабах. Тому перш за все необхідно розглядати інституційне середовище розвитку туристичного бізнесу за кожним з його елементів для того, щоб сформувані ту стратегію, яка стане найоптимальнішою для цієї галузі економіки.

Питанням управління та регулювання економічних відносин у туристичній діяльності займалися такі вчені та дослідники, як Абрамов В. В. [1], Величко В. В. [2], Круль Г. Я. [3], Семенова В. Ф. [4] та інші, які у своїх працях розглядали теоретико-методологічні та прикладні питання управління регіональним розвитком сфери туризму, яка є складною регіональною системою, становлення та розвитку туризму як у світовому масштабі, так і на національному рівні, визначення стратегічних орієнтирів регіонального розвитку суб'єктів господарювання у сфері туризму з урахуванням реалій сучасного стану туристичного бізнесу України тощо.

Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, що висвітлюють окремі аспекти проблем управління туристичним бізнесом, відкритим питанням залишаються особливості механізмів та факторів, що впливають на здійснення ефективної реалізації стратегії розвитку туристичної діяльності підприємств з боку всіх аспектів інституційного середовища цієї сфери послуг і вимагають подальшої розробки.

Мета статті

Мета статті полягає у проведенні аналізу туристичного потоку іноземних та вітчизняних туристів, які перебувають у межах України або за нею, використаних (освоєних) капітальних інвестицій та їх структури за галузями, що пов'язані з інституційним середовищем туризму, оцінці фінансових результатів від економічної діяльності туристичного бізнесу на території України, а також розробці заходів щодо вдосконалення управління туристичною діяльністю країни.

Виклад основного матеріалу дослідження

За останні роки інституційне середовище України у сфері туристичного бізнесу має досить низьку тенденцію до розвитку. Так за період 2015-2017 рр. частка об'єму від туристичної діяльності у ВВП країни становила в середньому лише 2 %, що майже втричі менше за частки об'єму наданих послуг у цій сфері в багатьох інших країнах світу (США, Німеччина, Іспанія, Російська Федерація, Китай, Румунія, Туреччина тощо). Через це відповідно до міжнародного рейтингу за версією експертів Всесвітнього економічного форуму в Давосі наша держава посідає лише 88-ме місце у світі за туристичною привабливістю, відзначившись лише у високому рівні з питання охорони здоров'я та санітарних стандартів, залившись позаду у цінній політиці, туристичному сервісі та екології [5].

Тому для аналізу проблем, що виникли у формуванні ефективного управління туристичною діяльністю, слід розглянути інституційне середовище цієї сфери бізнесу за двома аспектами:

- правовий (у вигляді законів та розпоряджень, що регулюють економічні відносини між особами, що надають послуги, та категоріями споживачів, які користуються наданими послугами);
- економічний, до якого входить результативна та безперервна реалізація шляхів, моделей, стратегій менеджменту та маркетингу задля підвищення ефективності використання інвестицій, природних, трудових ресурсів, а також створення якісного продукту/послуги.

Стосовно правового аспекту функціонування інституту туризму, слід перш за все згадати Закон України «Про туризм», що діє на території держави з 15 вересня 1995 року, метою якого є встановлення засад раціонального використання туристичних ресурсів та регулювання економічних, соціальних та правових відносин, пов'язаних з організацією і здійсненням туризму на території України [6].

Також Кабінет Міністрів України ухвалив документ від 16 березня 2017 року «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», згідно з яким передбачається вирішення наступних питань:

- створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту на основі ефективної маркетингової діяльності;
- підвищення якості інфраструктури курортів та рекреаційних територій шляхом вдосконалення матеріально-технічної бази;
- забезпечення відповідності ціни та якості туристичних продуктів шляхом створення умов для оптимізації організаційно-економічної структури діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу;
- організація системи якісної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців туристичного супроводу та обслуговування тощо [7].

Що ж стосується соціальної сторони інституту туризму в Україні, то можна сказати про неоднозначність ситуації. Для більш детального пояснення використаємо дані щодо туристичного потоку громадян в Україну та за її межі, а також інформацію про структуру туристичного потоку країни за 2014-2017 рр. (рис. 1).

Рис. 1. Туристичні потоки громадян в Україну та за її межі за 2014-2017 рр. [8]

Як можна побачити на рис. 1, упродовж 2015 року кількість іноземних туристів в Україні збільшилась на 7 % та становила 1 370 000 осіб, а їх частка у загальній кількості іноземців, що відвідали державу, знизилась до 1,11 %. Проте впродовж 2016 року кількість іноземних громадян, які приїздили до України з метою відпочинку, зросла на 25,34 %, склавши 1 728 480 осіб, що відповідно дорівнює 1,30 % у загальному об'ємі іноземних громадян, що перебували на цій території. Але вже наприкінці 2017 року число іноземних туристів знизилось до 38 955 осіб, що майже на 78 % менше за попередні дані, у результаті чого їх частка у загальній кількості іноземців, що перебували в державі, склала 0,27 %.

Водночас кількість вітчизняних туристів, що були за межами України, впродовж 2014-2016 рр. постійно зростала з 2,5 % до 8,75 % відповідно, склавши 2 066 598 осіб у 2015 р. та 2 224 646 осіб у 2016 р. При цьому за той самий період частка українських туристів у загальній кількості вітчизняних громадян, що виїхали за межі України, майже не змінювалась та дорівнювала 0,90 %, 0,89 % та 0,91 % відповідно. Проте у 2017 році об'єм туристів у загальній кількості громадян України, що перебували за кордоном, скоротився до 0,46 %, а темпи зростання числа співвітчизників, що виїжджали за межі держави з метою відпочинку, знизились на 47 %, у результаті чого кількість українських туристів дорівнювала лише 120 887 осіб.

Також, згідно з даними Державної статистики України, впродовж 2014-2017 рр. динаміка загальної кількості туристів, що обслуговувалась туроператорами та турагентами, постійно збільшувалась та становила наприкінці 2017 року 1,16 відносно базового року розрахункового періоду. При цьому, за останні 2 роки обраного періоду динаміка кількості іноземних туристів, що користувалися цими послугами, також зростала у 2,31 та 1,13 раза відповідно, але частка їх у загальній кількості осіб, які скористалися послугами туроператорів та турагентів, склала лише 1,41 % на кінець 2017 року [8].

Також для розгляду туристичного потоку України за останній рік складемо рейтинг країн, з яких кількість іноземних туристів є найбільшою, та рейтинг країн, привабливих для громадян даної країни з метою туризму (рис. 2 та рис. 3):

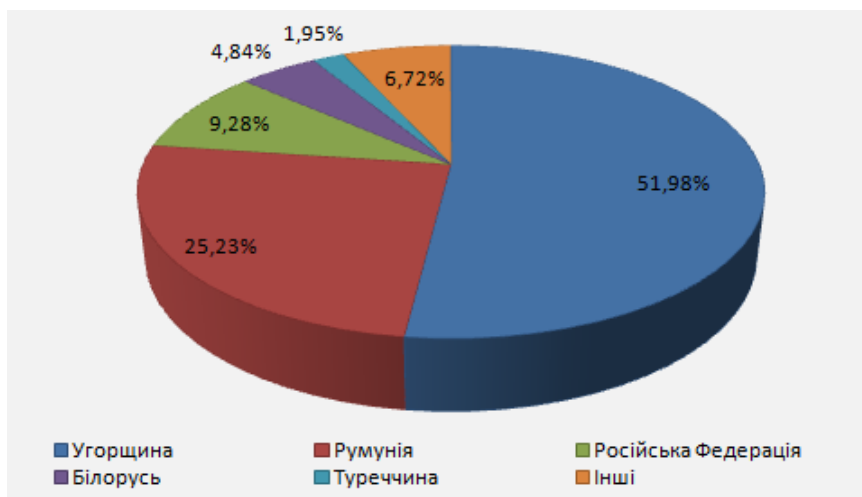

Рис. 2. Структура туристичного потоку іноземних громадян, які в'їжджали до України у 2017 році [8]

Як можна побачити на рис. 2, найбільша кількість іноземних туристів до України приїждить з Угорщини, частка якої у загальній структурі туристичного потоку становила 51,98 %, що трохи більше за половину всієї кількості іноземних громадян, які перебувають у нашій державі з метою відпочинку. Друге місце належить Румунії, де частка іноземців, що відвідали Україну як туристи, склала 25,23 %, а третє та четверте місця – Російська Федерація (незважаючи на нестійку політичну ситуацію) та Білорусь, де кількість осіб у загальному потоці іноземних туристів дорівнювала 9,28 % та 4,84 % відповідно. Останнє місце за найбільшою часткою іноземних громадян, що перебували в країні з туристичною метою, є Туреччина, частка якої наприкінці 2017 року склала 1,95 %. Останні 6,72 % іноземних туристів були з таких країн, як США, Великобританія, Австрія, Німеччина, Канада та Китай, що свідчить про низьку зацікавленість громадян цих держав в Україні як об'єкта для активного чи/та пасивного відпочинку.

Рис. 3. Структура туристичного потоку вітчизняних громадян, які виїжджали з України у 2017 році [8]

Що ж стосується громадян нашої держави, то згідно з даними рис. 3, то за 2017 рік майже 2/3 співвітчизників за метою туризму віддають перевагу таким країнам: Туреччина (24 %), Єгипет (12 %), Білорусь (11 %), Болгарія (10 %) та ОАЕ (7 %). При цьому за той самий рік більше третини українських туристів відвідали такі держави, як Німеччина, Російська Федерація, Австрія, Грузія, Латвія, Румунія та Польща, сукупна частка яких у загальній структурі туристичного потоку вітчизняних громадян становили 36 %.

Для того, щоб оцінити економічний аспект розвитку туризму, необхідно розглянути питання ефективності використання і управління матеріальними ресурсами, а також реалізації туристичних послуг на вітчизняному та міжнародному ринках. Для цього надалі проаналізуємо ефективність виробничих відносин з формування та надання туристичних послуг за наступними галузями:

1. Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування.
2. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок.

Першим кроком загальної оцінки економічної ефективності туристичного бізнесу в Україні є аналіз капітальних інвестицій, що було використано для розвитку цієї частини економіки (табл. 1):

Таблиця 1. Капітальні інвестиції, які було використано у сферах адміністративного, допоміжного обслуговування, мистецтва, спорту, розваг та відпочинку в Україні у 2014-2017 рр. [8]

Код за КВЕД	Використано капітальних інвестицій, тис. грн			
	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
N. Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, з них:	3295800,00	5677400,00	9140100,00	11308000,00
79.1. Діяльність туристичних агентств і туристичних операторів	25707,24	42580,50	71292,78	89122,00
79.9. Надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність	4614,12	7380,62	13710,15	14965,00
R. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, у тому числі:	508700,00	1044300,00	969900,00	1649225,00
91. Функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури	98687,80	203638,50	184281,00	321736,00
93. Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг	322770,15	672738,06	594548,70	1062982,00

Як можна побачити з результатів таблиці 1, об'єм використаних капітальних інвестицій (надалі ВКІ) у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування мав постійну тенденцію до зростання – на 8573,20 млн грн, 14817,50 млн грн та 20448,10 млн грн відповідно у 2015-2017 рр., тим самим наприкінці розрахункового періоду збільшивши темпи зростання освоєних фінансових надходжень у 3,43 раза відносно базового значення. При цьому, частка використаних інвестицій у цій галузі у загальній структурі всіх ВКІ помірно зростала у 2014-2016 роках, склавши 1,62 %, 2,26 % та 2,80 % відповідно, але вже у кінці 2017 року цей показник знизився до 2,74 % [8].

Що ж стосується безпосередньо діяльності туроператорів та турагентів, а також послуг з бронювання, то в обох підгрупах до кінця 2016 року теж відбувалося збільшення темпів зростання об'єму освоєних капітальних інвестицій більше ніж на 60 %, склавши 1,61 та 1,67 у відносному вираженні відповідно, а сума ВКІ дорівнювала 71292,78 тис. грн та 13710,15 тис. грн відповідно. Наприкінці 2017 року динаміка обсягів фінансових надходжень у діяльність туроператорів і турагентів та послуг з бронювання скоротилась до 1,25 та 1,09 відповідно, проте у зіставленні з базовим роком цей показник зріс у 3,47 та 3,24 відповідно. Частки обох підгруп у загальній структурі об'єму освоєних капітальних інвестицій мали тенденцію до збільшення, але на кінець розрахункового періоду становили лише 0,022 % та 0,004 % відповідно.

Водночас галузь мистецтва, спорту, розваг та відпочинку мала неоднорідний характер темпів зростання кількості ВКІ. Так наприкінці 2015 року об'єм грошових надходжень у фінансування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури зріс більше ніж у 2 рази та становив 203638,50 тис. грн, але вже у 2016 році динаміка його скоротилась на 10 %, що призвело до зниження об'єму ВКІ до 184 281 тис. грн. Проте наприкінці розрахункового періоду цей показник збільшився у 1,75 раза, а сума грошових надходжень у цю підгалузь дорівнювала 321 736 тис. грн. При цьому впродовж 2015-2017 рр. частка освоєних капітальних інвестицій бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури у загальній

кількості грошових надходжень до всіх галузей економіки держави завжди мала негативну динаміку та наприкінці розрахункового періоду скоротилась з 0,08 % до 0,06 %.

У такій самій ситуації перебуває діяльність у сфері спорту, організації відпочинку та розваг, де впродовж 2015 року темпи зростання об'ємів ВКІ збільшились на 208 %, але вже у кінці 2016 року – скоротились до 0,88 у відносному та до 564 548,70 тис. грн у абсолютному значенні. Незважаючи на це, протягом 2017 року кількість використаних грошових надходжень у підгалузь знову зросла на 79 % та дорівнювала 1 062 982 тис. грн. При цьому частка освоєних фінансових надходжень до цієї підгалузі у загальній структурі ВКІ змінювалась неоднорідно та становила 0,27 %, 0,18 % та 0,24 % за 2015-2017 роки, збільшившись за весь розрахунковий період на 51 % стосовно до 2014 року [8].

Повертаючись до загальної кількості освоєних капітальних інвестицій у галузі мистецтва, спорту, розваг та відпочинку загалом, можна сказати, що у кінці 2015 році їх динаміка збільшилась у 2,05 раза, але у 2016 році темпи зростання об'ємів ВКІ скоротились на 7 %, а сама кількість надходжень становила 959 900 тис. грн. Однак у 2017 році цей показник знову збільшився у 1,70 раза у зіставленні з попереднім роком та у 3,24 раза – загалом – із базовим роком розрахункового періоду, а сума освоєних капітальних інвестицій дорівнювала 1 649 225 тис. грн. Частка ВКІ цієї галузі у загальній структурі освоєних капітальних інвестицій також мала неоднорідний характер: з 2015 по 2016 роки вона скоротилась з 0,42 % до 0,30 %, але вже наприкінці 2017 року знову збільшилася та становила 0,27 % [8].

Для подальшого аналізу економічного аспекту розвитку туризму в Україні скористаємося даними з обсягів реалізованих послуг у галузях адміністративного, допоміжного обслуговування та мистецтва, спорту, розваг і відпочинку. Результати досліджень відображено на рис. 4 та рис. 5.

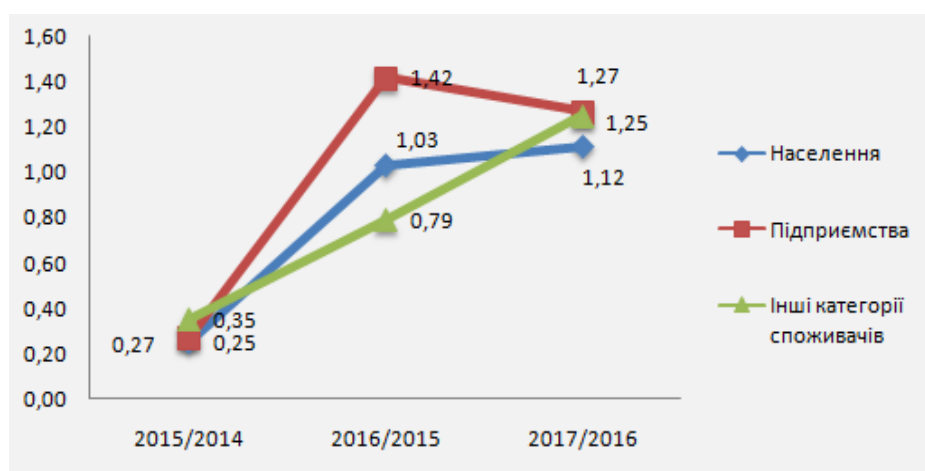

Рис. 4. Динаміка обсягів реалізованих послуг у галузі адміністративного та допоміжного обслуговування в Україні у 2014-2017 рр. [8]

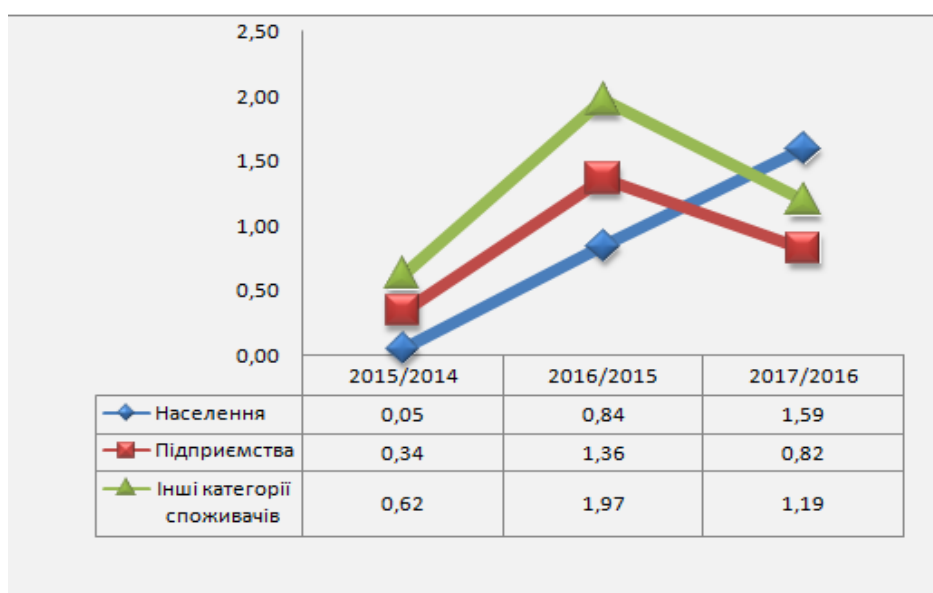

Рис. 5. Динаміка обсягів реалізованих послуг у галузі мистецтва, спорту, розваг та відпочинку в Україні у 2014-2017 рр. [8]

Отже, згідно з даними, які можна побачити на рис. 4, обсяг реалізованих послуг у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування різним категоріям споживачів мав неоднорідну тенденцію у змінах. Так упродовж 2015 року динаміка обсягів послуг у цій галузі населенню спочатку скоротилась на 75 %, однак протягом 2016-2017 рр. – стрімко зросла до 1,03 та 1,12 відповідно, а загальна сума наданих послуг зазначеній категорії споживачів склала 1885744,60 тис. грн та 2105059,60 тис. грн відповідно.

При цьому схожий характер мають темпи зростання реалізованих послуг іншим категоріям споживачів, де впродовж 2014-2016 років цей показник знизився до 0,79, а вже наприкінці 2017 року – збільшився у 1,25 раза, в результаті чого сума наданих послуг цій категорії становила 261 885,50 тис. грн.

Водночас на кінець 2016 року об'єм реалізованих послуг з адміністративного та допоміжного обслуговування підприємствам збільшився на 42 % у зіставленні з попереднім роком, склавши 6 390 743,60 тис. грн, а впродовж 2017 року його темпи зростання зросли ще на 27 %, у результаті чого об'єм наданих послуг цій категорії споживачів дорівнював 8 104 664,70 тис. грн.

Динаміка сукупних обсягів реалізованих послуг усім зазначеним категоріям населення в цій галузі на кінець розрахункового періоду збільшилась у 1,23 раза у зіставленні з попереднім роком, але самі темпи зростання впродовж 2015-2017 рр. скорочувались на 71 %, 52 % та 65 %, у результаті чого цей показник становив лише 0,42 у зіставленні з базовим роком розрахункового періоду.

Неоднозначний характер динаміки обсягів реалізованих послуг різним категоріям споживачів має також галузь мистецтва, спорту, розваг та відпочинку. Так темп зростання об'єму послуг, наданих населенню, постійно уповільнювався впродовж 2014-2016 рр., склавши відповідно 0,05 та 0,84 у відносному або 644427,60 тис. грн та 542318,10 тис. грн у абсолютному значеннях. Але наприкінці 2017 року їх динаміка збільшилась майже на 60 %, у результаті чого сума послуг населенню в цій галузі становила 864 678,90 тис. грн.

Також позитивну тенденцію мали темпи росту обсягів реалізованих послуг іншим категоріям споживачів, збільшившись майже у 2 рази у 2016 році, а наприкінці розрахункового періоду – ще на 19 %, що дорівнювало 22 921,30 тис. грн. та 27 325,60 тис. грн. відповідно.

При цьому, за 2016 рік динаміка обсягів реалізованих послуг цієї галузі підприємствам теж мала позитивний характер, збільшившись на 36 % у 2016 році та становила 402 882,90 тис. грн. Однак уже у 2017 році цей показник скоротився до 0,82, а сам об'єм наданих послуг цій категорії споживачів досяг 330 028,40 тис. грн.

У результаті подібних змін темпи зростання обсягів реалізованих послуг у галузі мистецтва, спорту, розваг та відпочинку по всіх категоріях населення постійно зростали впродовж 2015-2017 рр. та становили 1,26 на кінець розрахункового періоду, а сума самих послуг дорівнювала 1 222 032,90 тис. грн. Проте через стрімке зниження динаміки реалізації послуг у 2015 році, у зіставленні з базисними даними розрахункового періоду темпи скорочення обсягів наданих послуг у цій галузі становили 0,09 на кінець 2017 року [8].

Насамкінець в оцінюванні економічної ефективності туристичної діяльності на території України розрахуємо та проаналізуємо прибуток/збиток фінансові результати підприємств, що займаються реалізацією послуг у сферах адміністративного і допоміжного обслуговування та мистецтва, спорту, розваг і відпочинку, а також рентабельність/збитковість, продуктивність праці та ефективність функціонування обох галузей (табл. 2).

За результатами таблиці 2 ми можемо побачити, що у 2015-2016 рр. прибуток від адміністративного та допоміжного обслуговування збільшився на 49 % та 33 % відповідно, склавши 3797,80 тис. грн та 5054,00 тис. грн, але вже наприкінці 2017 року він скоротився майже вдвічі до 2780,00 тис. грн, що свідчить про ймовірне зниження попиту на ці послуги, які призвели до зменшення їх обсягів реалізації. При цьому, починаючи з 2015 року, темпи зростання збитків від реалізації послуг у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування також почали скорочуватись на 3821,20 тис. грн та на 8539,20 тис. грн відповідно у 2016-2017 рр.

Таким чином сукупний фінансовий результат від реалізації цього виду послуг упродовж 2015-2017 рр. постійно збільшував свої темпи зростання, а в кінці розрахункового періоду мав позитивне сальдо та дорівнював 1917,50 тис. грн, у результаті чого рентабельність послуг зросла до 0,02 % наприкінці розрахункового періоду.

Проте у 2015 році через зниження об'ємів реалізованих послуг та кількості основних робітників у галузі адміністративного та допоміжного обслуговування продуктивність праці скоротилась на 73 % та становила лише 37 181,61 грн за рік на 1 особу, але протягом 2016-2017 рр. цей показник знову збільшився на 26 % та 28 %, склавши 46 674,76 грн /ос. та 59 599 грн /ос. відповідно.

На жаль, економічна ефективність функціонування сфери адміністративного та допоміжного обслуговування постійно зменшувалась протягом всього розрахункового періоду: у 2015 році він дорівнював 1,16, а вже у 2016-2017 рр. – лише 0,93, що менше на 88 % за базовий рік.

Галузь мистецтва, спорту, розваг та відпочинку мала неоднорідний характер динаміки обсягів прибутку. Так у 2015 році цей показник зменшився на 93 % та склав лише 109,0 тис. грн, але вже у 2016 році його темпи зростання знову збільшилися у 11,98 раза, а сам прибуток від реалізації в цій сфері дорівнював 1305,70 тис. грн. Однак за останній рік розрахункового періоду він скоротився більше ніж на 90 %, склавши лише 236,50 тис. грн. Водночас збиток від реалізації послуг у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку постійно зменшувався протягом 2014-2016 рр. на 83 %, 78 % та 46 % відповідно, склавши на кінець 2017 року 1296,0 тис. грн.

Таблиця 2. Фінансові результати підприємств за видом економічної діяльності в Україні за 2014-2017 рр. [8]

Вид економічної діяльності	Рік	Фінансові результати підприємств за видом економічної діяльності						
		Прибуток, тис. грн	Збиток, тис. грн	Фінансовий результат, тис. грн	Рентабельність/збитковість послуг, %	Продуктивність праці за рік, тис. грн/люд.	Ефективність функціонування галузі	Кількість працівників в галузі, тис. осіб
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2014	2546,2	11765,6	-9219,4	-0,28%	138036,73	7,51	179,27
	2015	3797,8	13222,9	-9425,1	-0,17%	37181,61	1,16	177,30
	2016	5054,0	9401,7	-4347,7	-0,05%	46674,76	0,93	181,80
	2017	2780,0	862,5	1917,5	0,02%	59599,37	0,93	175,70
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2014	1415,8	4327,2	-2911,4	-0,57%	89462,62	28,12	159,92
	2015	109,0	3598,2	-3489,2	-0,33%	5971,15	0,91	159,60
	2016	1305,7	2818,5	-1512,8	-0,16%	6282,43	1,00	154,10
	2017	236,5	1296,0	-1059,5	-0,06%	8130,62	0,74	150,30

Але, через значне скорочення прибутку від реалізації послуг у галузі та великі розміри збитків, які зазнали підприємства, фінансові результати та рентабельність обраної діяльності завжди мале негативне сальдо та становили -1059,50 тис. грн і -0,06 % відповідно.

Також протягом всього розрахункового періоду кількість працівників у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку мала скорочення своїх темпів зростання, в результаті чого на кінець 2017 року цей показник зменшився на 6 % відносно базового року. Водночас за рахунок збільшення обсягів реалізації послуг у цій галузі темпи зростання продуктивності праці збільшилися на 311,28 тис. грн та 1848,19 тис. грн відповідно у 2016-2017 рр., але у зіставленні з базовим роком цей показник скоротився на 91 % [8].

На жаль, економічна ефективність функціонування зазначеної галузі збільшилася лише у 2016 році та дорівнювала 1,00, а на кінець 2017 року – зменшилася на 26 % відносно попереднього року та на 97 % – базового року розрахункового періоду.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, туристична діяльність в Україні має багато нюансів, що спричиняють сповільнення темпів зростання розвитку цієї сфери бізнесу як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках послуг, серед яких:

- низький рівень фінансових інвестицій з боку держави, частка яких у середньому за 2014-2017 рр. у структурі загального обсягу капітальних інвестицій у галузі, що пов'язані з туристичним бізнесом, склали в середньому 3,5 %, що свідчить про незацікавленість управлінського апарату розширювати та вдосконалювати сприятливі умови для реалізації туристичних послуг у країні;
- низька ймовірність кредитування підприємств, які займаються туристичною діяльністю як в адміністративному, так і в культурно-соціальному аспектах. Причиною цього є те, що майже 90 % організацій, які реалізують туристичні послуги, є малими (точніше – мікропідприємствами), що мають ідеї з приводу налагодження зазначеної сфери бізнесу, але є дуже ризикованими проектами з точки зору банків через відсутність достатньої суми заставного майна;
- застарілі приміщення, у яких відбувається розміщення, демонстрація культурної спадщини держави та обслуговування іноземних чи/та вітчизняних туристів;

- відсутність стратегії управління маркетинговою діяльністю та трудовими ресурсами у сфері туризму, в результаті чого підприємства мають низький рівень клієнтоорієнтованості, плинність кадрів та конкурентоспроможності загалом;
- відсутність стратегії планування економічної діяльності туристичного бізнесу, за яких збитки підприємств від реалізації даного виду перевищують прибутки у 2,5 рази та 3,93 рази відповідно по галузі адміністративного і допоміжного обслуговування та галузі мистецтва, спорту, розваг та відпочинку, через що відсутня можливість створення резервного фонду задля подальшого розвитку.
Тому можливими шляхами розв'язання ситуації, що склалася, є:
 1. З боку держави: надання додаткових капітальних інвестицій задля реконструювання об'єктів історичного, культурного призначення, підтримання та збереження природної спадщини України, збереження та захисту екології держави, змінення податкової політики, що буде спрямована на підтримку малого бізнесу;
 2. З боку банків: надання малим підприємствам довгострокових кредитів;
 3. З боку підприємств, що займаються туристичною діяльністю:
- розробка бізнес-плану за оптимістичним, реальним та песимістичним сценаріями, в яких буде відображено зміну кожного показника залежно від факторів, які на нього впливають;
- підвищення ефективності управління на підприємстві через вдосконалення кадрової політики, разом із запровадженням мотивації, підвищенням кваліфікації робітників, розробкою плану дій, за яких за ухвалення рішень та ідей відповідатиме кожен з управлінського апарату підприємства;
- проведення маркетингових досліджень, зокрема вивчення попиту і пропозицій на той чи інший тип туризму, цінової політики конкурентів, запровадження ефективної PR-програми, здатної збільшити туристичний потік іноземців з інших країн світу;
- запровадження стратегії (або декількох систем вдосконалення) планування для подальшого розширення бізнесу. Для цієї сфери економічної діяльності найбільш актуальними виступають стратегії підсилення позицій на ринку та вертикальної інтеграції, що рухається вперед, метою яких виступають завоювання із певним продуктом/послугою на обраному ринку найкращої позиції, а також у зростанні підприємства за рахунок придбання або посилення контролю над системами розподілу і продажу.

Підводячи підсумок, зазначимо, що кожен із шляхів вдосконалення економічної діяльності інституту туризму можливий лише тоді, коли усі складові системи почнуть працювати як один механізм, кожен із елементів якого буде виконувати всі завдання, що були поставлені перед ним.

Список літератури

1. Абрамов, В. Історія туризму / В. Абрамов, М. Тонкошкур. – Харків: Харківська національна академія міського господарства, 2010. – 294 с.
2. Величко, В. Організація рекреаційних послуг / В. Величко. – Харків: ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2013. – 202 с.
3. Круль, Г. Основи готельної справи / Г. Круль. – Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 368 с.
4. Семенова, В. Управління регіональним розвитком туризму / В. Семенова. – Одеса: Одес. держ. екон. ун-т, 2011. – 225 с.
5. Travel and Tourism Competitiveness Ranking. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2017/ranking>.
6. Закон України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» від 16 березня 2017 року № 168-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501>.
8. Офіційний сайт Головного управління Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References

1. Abramov, V. and Tonkoshkur, M. (2010). *Istoriya turysmu*. Kharkiv, Ukraine: Kharkiv National Academy of Municipal Economy.
2. Velichko, V. (2013). *Orhanizatsiya rekreatsinykh posluh*. Kharkiv, Ukraine: National University of Urban Economy.
3. Krul', H. (2011). *Osnovy hotel'noyi spravy*. Kyiv, Ukraine: The Center of textbooks.
4. Semenova, V. (2011). *Upravlinnya regional'nim rozvytkom turizmu*. Odessa, Ukraine: Odesssa State University of Economics.
5. *Travel and Tourism Competitiveness Ranking*. (2017). Retrieved from: <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2017/ranking/>.

-
6. *Law of Ukraine "About tourism"* of September 15, 1995 No. 324/95-BP. (1995). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
 7. *Order of the Cabinet of Ministers "About the approval of the Development Strategy of tourism and resorts until 2026"* of March 16, 2017 No. 168-r. (2017). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501>.
 8. *The official website of the Main Statistical Office in Ukraine*. (2018). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2018 р.